

HEILSA

OVURVIÐKVOM FYRI MATVØRUM At fólk í størri mun gerast ovurviðkvom er vordíð ein alsamt størri trupulleiki, eitt nú í Danmark. Umleið 5-7% av øllum børnum í Danmark dragast við eitt ella annað slag av ovurviðkvæmi móttvegis onkrum matvørum. Í fyrsta lagi er talan um mjólk, egg, jørðnøtir, fisk og skeljadjór. Flestu børn veksa tó burtur úr hesum. Høvuðsreglan er, at lættast er at sleppa burtur úr ovurviðkvæmi, tá ræður um mjólk og egg. Hinvegin hongur ovurviðkvæmi, sum stendst av jørðnøtum ella fiski, gjarna við alt lívið. Millum vaksin fólk eru tað umleið 2%, sum líða av ovurviðkvæmi, ið stendst av ymiskum matvørum, og millum tey vaksnu hongur ovurviðkvæmi oftast við alt lívið.

Navnið er vakurt – men líðingin er óbehagilig

Orsøkin til, at fólk fáa rósuna, er sár ella skeinir á húðini, sum bakteriur sleppa inn ígjøgnum. Ein vanlig orsök kann vera svampur, eksem ella bara ein skeina

Vilmund Jacobsen

Rósan – eisini rópt »erysipelas« – er bruni í húðini, og orsøkin er oftast ein vanlig baktería í húðini, streptokokk-bakterian, Streptococcus pyogenes.

Í brunanum kann eisini vera bakterian, Staphylococcus aureus.

Tað eru sum oftast vaksin fólk, sum fáa rósuna, og tú kanst fáa brunan allastaðni á kroppinum. Mest vanligt er tó, at rósan setir seg í beinini.

Rósan vísir seg, sum eitt hovið, ógvuliga reytt og neyvt avmarkað útbrot, sum breiðir seg. Tú hevur ilt, kanst fáa høgan fepur og vaml.

Hvaðani kemur rósan?

Rósan byrjar ofta við einum lítlum sári ella lítlari skeinu, sum bruni kemur í. Við viðgerð verður brunin vanlig skjótt burtur. Tað hendir – tó ikki ofta – at brunin mennist til djúpari bruna í vøddunum og í ringasta føri til blóðeitran, sum kann gerast ein álvarslig støða.

Tað, sum hendir, er ofta, at húðin skrædnar. Ein vanlig orsök kann vera svampur, eksem ella bara ein skeina á húðini. Verjan verður brotin, og hetta kann skjótt føra til rósuna.

Bakteriur sleppa inn í húðina og tær, sum føra til rósuna, eru heilt vanligar bakteriur, sum finnast eitt nú í munnum og á húðini. Bakterian kann skjótt seta seg á fingrarnar.

Tað er skilagott ongantíð at pilka við sár. Tá tú pilkar við, seinkar tú lekingini, og hetta kann føra til bruna, og tú kanst spreidda bruna til onnur.

Hvussu følist rósan?

Útbrot við rósu byrjar ofta knappliga. Tú sært ein lítlan reyðan blett á húðini, og eftir fáum tímum veksur bletturin og breiðir seg. Húðin hovnar og gerst reyð, og hon tykist heit og eym, tá tú nertir við hana.

Rósu-smittan breiðir seg oftast út í leysa vevnaðin undir húðini, og í andlitinum sæst hon gjarna kring um eyguni, á kinninum og um oyruni

Ígerðin breiðir seg sum ein alda undir húðini, og tú sært ein týðiligan kant móti húðini, sum enn er frísk.

Rósu-smittan breiðir seg oftast út í leysa vevnaðin undir húðini, og í andlitinum sæst hon gjarna kring um eyguni, á kinninum og um oyruni.

Samstundis, sum ígerðin mennist undir húðini, kanst tú eitt nú føla kuldskjálvtu og fáa fepur og høvuðpínu.

Byrjar tú ikki við effektivari viðgerð skjótt, kann støðan gerast verri, og í ringasta føri kanst tú koma í eina sjokk-líknandi støðu.

Men, hvat kanst tú so sjálv/-ur gera?

Hevur tú illgruna um rós-

una, eigur tú beinanvegin at seta teg í samband við lækna.

Vanliga er ikki neyðugt við kanning, tí læknin sær gjarna á útbrotinum, at talan er um rósuna.

Er talan um sár, tekur læknin møguliga ein vatt-pinn, sum verður turkaður inn í sárið, og tá kann vætan – um neyðugt – kannast á kanningarstovu. Eftir ein ella tveir dagar ber vanliga til at siga, hvørjar bakteriur eru orsøkin til brunan.

Hevur tú sár, er skilagott at vaska sárið við vatni og sápu fyri at minka um vandan fyri, at bruni kemur í.

Viðgerð neyðug

Hevur tú fingið rósuna, skalt

tú hava tað, sum rópt verður »smalspektret« pensillin sum tablettir, men er talan um báðar bakteriurnar, sum eru nevndar fyrr í greinini, fært tú bæði »smalspektret« pensillin og eitt »pensillin-astabilt« pensillin sum tablettir ella kapslar.

Gerst støðan meira álvarsom, fært tú pensillin sprottað inn í blóðæðrarnar, men ert tú allergisk/-ur fyri pensillini, verður eisini hædd tikið fyri hesum við øðrum sløgum av heilivági.

Ein viðgerð við pensillini fær vanliga skjótt bilbukt við brunanum og byrgir upp fyri, at sjúkan fær aðrar avleiðingar.

Tað er týðningarmikið, at

tann, sum hevur fingið rósuna, bindur frið og letur økið, sum er rakt av bruna, hvíla. Týðningarmikið er eisini at finna út av, hvar sárið ella skeinan er, so tú kanst byrgja uppfyri, at brunin tekur seg upp aftur.

Ymiskir faktorar kunnu økja um vandan fyri at fáa rósuna, eitt nú kroniskar sjúkur, alkoholisma, sukur-sjúka, kronisk beinsár og hovin bein.

vilmund@sosialurin.fo

Týðningarmikið er at finna út av, hvar sárið ella skeinan er, so tú kanst byrgja uppfyri, at brunin tekur seg upp aftur

